

УДК 316.74:2

Олександра Пташник-Середюк**РЕЛІГІЙНА САМОІДЕНТИФІКАЦІЯ СТУДЕНТСТВА**

У статті подано аналіз релігійної самоідентифікації студентської молоді як важливої складової соціокультурної ідентичності. Визначені характерні риси релігійної самоідентифікації студентів Прикарпатського регіону. Зроблено висновки, що релігія посідає значне місце в житті молодих людей і є своєрідним моральним орієнтиром у процесі становлення її світогляду.

Ключові слова: самоідентифікація, релігійна ідентифікація, ідентифікація.

Ptashnik-Seredyuk O. Religious self-identification of students

The article presents an analysis of religious self-identification of students as an important component of social and cultural identity. The characteristic features of religious identity as students Transcarpathian region. The conclusions that religion occupies a significant place in the lives of young people and is a kind of moral guidance in the establishment of its outlook.

Key words: self-identification, identification, religious identification.

Пташник-Середюк О. Религиозная самоидентификация студенчества

В статье представлен анализ религиозной самоидентификации студенческой молодежи как важной составляющей социокультурной идентичности. Определены характерные черты религиозной самоидентификации студентов Прикарпатского региона. Сделаны выводы, что религия занимает значительное место в жизни молодых людей и является своеобразным моральным ориентиром в процессе становления его мировоззрения.

Ключевые слова: самоидентификация, религиозная идентификация, идентификация.

Українське суспільство сьогодні, як ніколи, потребує солідарності, суттєвих змін та орієнтацій на європейські стандарти. Але життєві труднощі спонукають частину громадян звертатись до релігії, довіряти церкві, які все ж таки тривалий час залишаються головним інтеграційним та визначальним чинником духовного життя суспільства і

сприяють адаптації до кризових умов. Тому вивчення стану релігійності та релігійної самоідентифікації – це є певною мірою ключ до розуміння не тільки впливу релігійних феноменів на соціум, але й самих суспільних процесів. Наприклад, можна зрозуміти, як впливає релігійність на соціальну поведінку людей, на стабільність, солідарність, збереження цілісності суспільства.

У сучасній соціології релігії проводяться досить глибокі дослідження впливу релігії на різноманітні сторони життєдіяльності людей. Це насамперед показ впливу релігійно-морального фактору у суспільстві такими російськими вченими, як: Л. Н. Мітрохіна, М. П. Мчедлов, Ж. Т. Тощенко. Проблемами релігійності українського соціуму займаються такі науковці, як: О. І. Вишняк, Н. П. Дудар, В. Є. Єленський, О. А. Пенков, М. А. Паращевін, Л. С. Рязанова.

У сучасній Україні, згідно з даними різних досліджень, до категорії віруючих зараховують себе 60-80% населення. Особливо помітним є звернення до релігії серед молоді. Це пов'язано з тим, що в неї відбувається процес становлення життєвих орієнтацій. Сучасні молоді люди поставлені в екстремальні умови: зміни в соціально-економічних, політичних відносинах супроводжуються кризою в духовній сфері. Вони самі змушені вирішувати, що для них є більш цінним: відхилити вже існуючі моральні норми чи інтегруватись в нові. Сьогодні різко змінилися соціальні умови „входження в життя”, істотно обмежені можливості повноцінного соціального становлення, втрачені соціальні і морально-ідеологічні орієнтири. Різко ослабла роль інститутів соціалізації молоді: сім'ї, школи, системи професійної освіти, суспільно-політичних організацій, рухів, засобів масової інформації і комунікації. Своє місце в цьому переліку посідає і церква, вносячи у складний процес соціального становлення юнаків і дівчат дещо нове.

Сьогодні простежується тенденція розуміння, особливо віруючою молоддю, основ релігійної поведінки залежно від конфесійних вимог (відчутним є намагання пояснити, виходячи з основних догматів своєї релігії, правомірність та потребу відвідування релігійних служб, зібрань тощо). Це дає підставу припустити, що саме серед віруючої молоді поширюється тенденція самоідентифікації не лише на підставі зовнішніх релігійних чинників, як це було раніше, але й за внутрішніми потребами – розуміння сутності тих чи інших ритуалів, культів та обрядів.

На думку Є. В. Єленського, реальний рівень релігійної зорієнтованості молоді в Україні зумовлений вивільненням духовного світу юнаків і дівчат від тотального ідеологічного контролю; пошуками

світоглядних та смисложиттєвих орієнтирів у суспільстві, яке переживає всеохоплюючу кризу, в тому числі духовну і психологічну; виявами нонконформістської субкультури, що специфічно відсепаровує молодіжні групи від культури старших поколінь, в якій релігію було витіснено на далеку периферію [1, с.73].

Як зазначає російський вчений Павло Клевцов, релігія дає молодій людині сенс життя, світогляд, розуміння інших людей, самого себе, своєї душі та тіла. Вона має досить сильне виховне значення, адже це досвід великої кількості поколінь. Релігія соціалізує молоду людину, тому що релігійна община виступає як «ідеальний соціум», щодо якого (а значить – і стосовно суспільства в цілому) у людини з'являються свої зобов'язання. Релігія також стає живим зв'язком її адепта зі світовою культурою, тому що світові релігії мають досить велику історію, сягають своїм корінням у різноманітні культури [2, с. 7]. Досить часто релігія повертає людину до життя, дає їй могутній стимул, робить її активною, цілеспрямованою, оптимістичною.

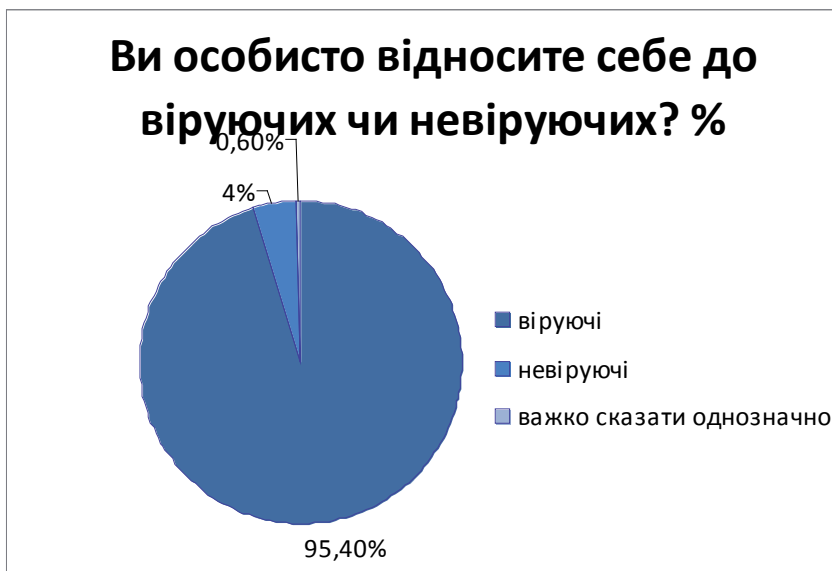
Релігійність студентів, як свідчать російські і українські дані соціологічних досліджень, за своїм змістом і рівнем відображає стан релігійності в суспільстві. Церковні діячі добре розуміють, що майбутнє релігії багато в чому залежить від того, чи вдасться їй завоювати підтримку підростаючого покоління. Саме тому метою нашої статті є дослідження питання прихильності молоді до релігії, її впливу на формування особистості і, особливо те, як сьогодні релігія виступає як етнокультурний ідентифікатор, елемент національної культури, традицій, звичаїв, як аспект наступності поколінь, поваги до старших.

Помітно, що релігійна ідентичність змінюється, і, зокрема, у Прикарпатському регіоні ці процеси безумовно є специфічними. Для того, щоб зрозуміти суть цих змін, нами було проведено соціологічне дослідження студентської молоді Івано-Франківської області протягом 2006-2010 років, яке показало динаміку зміни ставлення до релігії.

За результатами нашого дослідження, 96% студентської молоді вірять у Бога, 0,60% – не вірять і 4% – ще не визначилися, тобто вагаються між вірою та невір'ям (рис. 1).

Цей показник збільшився в порівнянні з 2006 роком, коли до групи віруючих зараховували себе 70.7% – молодих людей, 21.4% – вільнодумці, 5.3% – коливаються між вірою і невір'ям, 0.9% – атеїсти, 0.9% – невіруючі, 0.4% – байдужі до питань віри. Відповідно до цих даних можна дійти висновку, що група людей, які ідентифікують себе як віруючі, зросла на 24%, тих, що вагаються між вірою та невір'ям, зменшився на 1,3% і показник групи невіруючих залишається стабільним

у межах 1%. Це свідчить про те, що молоді люди в своїх світоглядних пошуках і надалі приходять до розуміння Бога і що релігійні вірування відіграють велику роль у їхньому житті. Підтвердженням цього є такі дані, отримані нами в результаті опитування: 50% респондентів відчували свою віру в Бога і стали віруючими людьми в дошкільному віці до семи років, 44% – у віці від семи до сімнадцяти років і 6% – в роки молодості від 17 до 30 років. Хоча чимало дослідників схиляються до думки, що в нашому суспільстві вже відбувся основний вплив віруючих у період 90-х років.

Рисунок 1

У нашій анкеті ми помістили питання про те, чи є віруючими батьки молодих людей, і 96,7% дали ствердну відповідь, а 3,3% відповіли, що їхні батьки не вірять в Бога. Якщо порівняти відсотки віруючих дітей та батьків, то вони майже однакові, тоді як відсоток невіруючих у батьків вищий. А в молоді приблизно такий самий відсоток тих, хто ще не визначився зі своєю релігійною приналежністю. Це свідчить про те, що у молодих людей ще відбувається становлення світоглядних орієнтацій і їхні уподобання схильні до змін.

На запитання, що впливає на формування релігійної свідомості студентської молоді, ми отримали такі результати: 45,0% – церква,

40,0% – сім'я, 4,0% – навколишнє оточення і 11,0% – важко відповісти. Схожі результати було отримано при дослідженні студентів Національного університету «Львівська політехніка» та Вищої школи імені Богдана Ясінського у Польщі (табл 1).

Хоча у поляків та львів'ян дещо вищим є відсоток впливу сім'ї 48,2% – у поляків та 53,9% – у львів'ян, тоді як церкви 22,2% і 30,7% відповідно. Але це суттєво не змінює ситуації і саме сім'я та церква має близько 75% впливу при формуванні релігійної свідомості молоді людини.

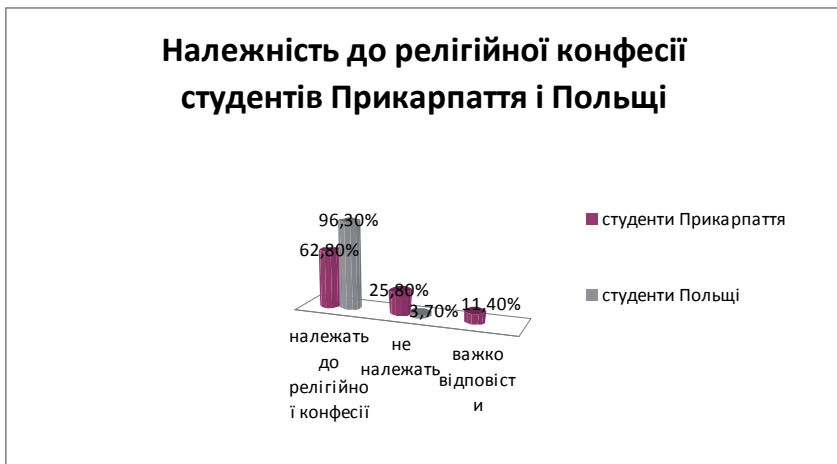
Таблиця 1
Інститути, що впливають на формування релігійної свідомості студентства (у%)

Інститути	Студенти Прикарпаття	Студенти Національного університету «Львівська політехніка»	Студенти Вищої школи імені Богдана Ясінського (Польща)
Сім'я	40%	53,9%	48,2%
Церква	45%	30,7%	22,2%
Оточення	4%	7,7%	14,8%
Не визначилися з відповіддю	11%	7,7%	14,8%

Ці дані підтверджують висновки української дослідниці Н. С. Гаврилової, що саме сім'я і традиційні релігійні конфесії мають значний вплив на формування світоглядних орієнтацій сучасного студентства, сприяють його визначенню щодо релігійної приналежності. Про роль виховання в батьківській сім'ї, досвід шкільних років, відношення в групах однолітків і можливості культурного оточення говорив Е. Еріксон як про одні з визначальних у формуванні життєвих планів, перспектив, у спрямованості розвитку особистості. Це підтверджується і тим, що відсоток віруючих серед студентської молоді та їхніх батьків майже однаковий (95,0% – студенти і 96,7% – батьки). Можна говорити про релігійну однорідність сімей студентів Прикарпатського регіону, хоча це є характерним і для всієї України, про що говорить М. Парашевін у брошурі «Релігія та релігійність в Україні».

Причислення себе до групи віруючих, невіруючих чи «невизначених» можна назвати першим рівнем релігійної самоідентифікації особистості. Наступним є визнання своєї належності до певного віросповідного напрямку, релігійної конфесії. Тому одним із запитань

нашої анкети було: «Якщо Ви є віруючим, то чи належите до певної релігійної конфесії?». Ми отримали такі результати: 62,20% молодих людей відносять себе до певної релігійної конфесії, 25,80 – не визнають такої належності і 11,40% – не можуть дати однозначної відповіді. Якщо для порівняння брати студентів Польщі, то у них відсоток тих, хто ідентифікує себе з певною релігійною конфесією, є значно вищим (рис. 2).

Рисунок 2

Ідентифікація з конкретною релігійною конфесією подана у таблиці 2.

Таблиця 2
Конфесійний розподіл серед студентів Прикарпаття (%)

Конфесії	Відповіді респондентів
Українська православна церква Московського патріархату (УПЦ МП)	3,5%
Українська православна церква Київського патріархату (УПЦ КП)	10,4%
Українська автокефальна православна церква (УАПЦ)	6,9%
Українська греко-католицька церква(УГКЦ)	51,4%
Інша православна церква	4,8%

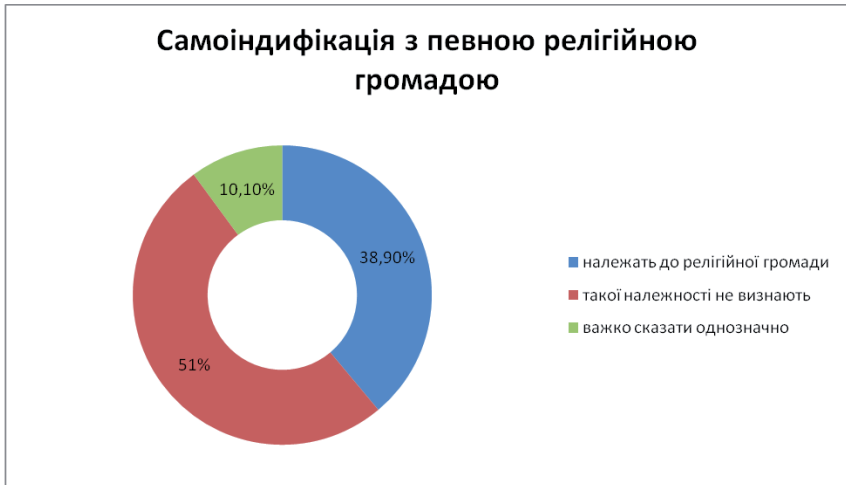
Римо-католицька церква	8,3%
Євангельські християни баптисти	1,3%
Церква свідків Єгови	1,3%
Належу до іншої християнської церкви	2,0%
Належу до іншого нехристиянського віросповідання	0,6%
Відмовляюся від відповіді	9,7%

Таким чином, згідно з даними, наведеними вище, видно, що найбільшу прихильність серед студентської молоді Прикарпаття має Українська греко-католицька церква (51,4%). Це пов'язано, насамперед, із історичними особливостями цього регіону. Саме УКГЦ протягом тривалого часу зберігала традиції даного регіону, виконувала консолідуючу та інтегруючу роль. І, як вже було зазначено, найбільшу роль у формуванні релігійної свідомості молоді людини відіграє сім'я та церква, то відповідно студентська молодь є прихильником традиційного конфесійного сповідання, притаманного цьому регіону.

Якщо для порівняння взяти відповіді студентів Польщі, то 100% респондентів, які ідентифікували себе як віруючі, віднесли себе до такого напрямку християнства як римо-католицизм. Отже, можна дійти висновку, що для даної країни також характерним є традиційний тип релігійної ідентичності і майже непритаманний нетрадиційний. Поляки є більш гомогенними у своїх віруваннях ніж українці, тобто Римо-католицька церква утримує досить сильні позиції у суспільстві, що відповідно сприяє національній самобутності, консолідації та інтеграції. Адже релігійна ідентичність та процес ідентифікації багато в чому є пов'язаним із національною та етнічною ідентифікацією і досить часто проводяться паралелі між етнічною, національною приналежністю та віросповідним напрямом. Наприклад, росіянин – православний, єврей – іудей, турок – мусульманин, поляк – католик.

Наступним, більш вужчим показником релігійної самоідентифікації є належність до релігійної громади – спільності віруючих одного релігійного напрямку, віросповідання, які добровільно об'єдналися з метою спільного задоволення релігійних потреб, здійснення культових дій. Тому одне із запитань нашої анкети стосувалося того, чи ідентифікують себе молоді люди з певною релігійною громадою.

38,9% молодих людей є членами певної релігійної громади, 51% – не належать до релігійної громади і 10,1% – не змогли визначитися з відповіддю і обрали варіант «важко сказати однозначно» (рис. 3).

Рисунок 3

Схожі результати (44,40% зазначили належність до релігійної громади) ми отримали під час дослідження в Польщі і децю вищі (52,60%) під час опитування студентів Національного університету «Львівська політехніка».

У релігійній громаді, групі достатньо сильно розвинена ідентифікація віруючих в особливе єдинство. Особливістю релігійної групи є те, що її члени спільно реалізують мету релігійного характеру і керуються у своїй поведінці релігійними нормами. Релігійна група вирізняється почуттям віри, яка визнається спільно, та почуттям ідентичності. Як зазначає український соціолог М. Парашевін, належність до певної релігійної громади переважно є корисною для віруючих. Адже лише 17,30% членів таких громад не отримують від неї жодної підтримки (14,70% не змогли визначитися). Решта 68,0% мають ту чи іншу користь від такої належності. Причому ця користь є переважно моральною. Більшість членів релігійних громад (61,0%) мають від них духовну підтримку [4; с. 333]. Результати нашого опитування дають можливість дійти висновку, що студентська молодь, ідентифікуючи себе з певною релігійною конфесією, не є членом конкретної релігійної громади. Це може бути пов'язано з тим, що в молодих людей ще не повною мірою сформувалося почуття відповідальності, неспроможністю надавати матеріальну підтримку Церкві, а також з пошуком світоглядних орієнтирів. Разом з тим, такий відсоток належ-

ності до релігійної громади є досить високим в порівнянні з даними, які подає О. С. Кисельов щодо досліджень релігійності київських студентів, де належність до релігійної громади означило тільки 2,0% респондентів.

Ще однією складовою релігійної свідомості та релігійної ідентифікації є розуміння Бога, яке становить основу віровчення. Нами було запропоновано респонденту обрати судження, яке є близьким до його розуміння Бога. Оскільки більша частина молодих людей належить до традиційного типу релігійної ідентичності (до православ'я та греко-католицизму), то відповідно 80,0% вважають, що Бог є началом всього, єдиний в трьох особах – Отця, Сина і Святого Духа. Таке розуміння Бога є традиційним та головним в догматиці православ'я та католицизму, воно є одним із основних положень Символу Віри. 8,0% молоді вважають, що люди можуть мати особисті стосунки з Богом. 4,60% – написали власне розуміння Бога: Бог – це любов, Бог – єдиний творець всього живого, Бог є водою для душі людини, Бог – вища енергія, Бог є Богом, є тільки дві божественні сили, на яких тримається всесвіт – це чоловік і жінка. 0,60% обрали варіант, що Бог є надприродною силою, але не духовною, 0,60% – Бог є начала, Дух, але не особистість і 4,60% не змогли дати ствердної відповіді (рис. 4).

Рисунок 4. Яке твердження найбільш близьке до Вашого розуміння Бога? %

Схожі результати ми отримали і під час опитування серед студентів Польщі та Національного університету «Львівська Політехніка». Це є свідченням того, що в тих регіонах, країнах, де переважає традиційне християнське віросповідання, – розуміння Бога віруючими є також традиційним та відповідає догматиці християнства. Знання догм християнської церкви, розрізнення релігійних конфесій та громад є ознакою досить високого рівня релігійної освіченості молодих людей.

Також варто звернути увагу на роль релігії та релігійних організацій у суспільному житті та житті молодого людини зокрема. Наприклад, відповідно до нашого дослідження, студентство звертає увагу на те, що релігійні організації повинні відігравати активну роль у духовному та суспільному житті нашої країни (35,20%), 31,10% – вважають, що вони повинні займатися духовно-моральною сферою життя особи і суспільства, 28,50% – вони повинні задовольняти релігійні потреби віруючих і 4,60% – їхня діяльність повинна бути суворо обмежена. Щодо ролі церкви та релігії в зміцненні традицій та моралі в українському суспільстві, відповіді розподілилися так: 48,80% – релігія та церква відіграє значну роль у зміцненні моралі в українському суспільстві, 37,60% – відіграє деяку роль, 4,80% – практично не відіграє ніякої ролі, 6,80% – не змогли дати відповіді на поставлене запитання і 2,0% – не цікавляться цим питанням.

Таким чином, за даними проведеного дослідження можна виділити характерні риси релігійної самоідентифікації студентів Прикарпаття:

96,0% студентів є віруючими;

94,0% віруючих відчули свою віру в Бога до 17 років.

Конфесійну належність декларують 62,80% молодих людей, з яких 51,40% належать до УГКЦ, 10,40% – УПЦКП, 6,90% – УАПЦ, 3,50% – УПЦМП, 8,30% – Римо-католицької церкви і 4,30% – до протестантів;

38,90% віруючих молодих людей належать до певної релігійної громади. Це є свідченням того, що молоді люди, ідентифікуючи себе з віруючими та визнаючи приналежність до певного віросповідного напрямку, меншою мірою є «воцерковленими». Тобто у них ще не повною мірою сформоване «Ми-відчуття» і відчуття відмінності від інших – «вони», що притаманне для членів релігійної групи. Разом з тим 61,20% респондентів наголошують на тому, що церква, яку вони відвідують, виховує у своїх вірних активну, ініціативну поведінку людини-творця у всіх сферах суспільного життя.

Для студентської молоді Прикарпатського регіону є традиційним розуміння Бога як начала всього, єдиного в трьох особах – Отця, Сина і Святого Духа.